

ואכלתם יִשְׁן נוֹשֵׁן וְיִשְׁן מִפְּנֵי חֶדְשׁ תּוֹצִיאוּ: (ויקרא כו ז).

1. **ואַכְלַתֶּם יִשְׁן נוֹשֵׁן וְיִשְׁן מִפְּנֵי חֶדְשׁ תּוֹצִיאוּ:** (ויקרא כו ז).

ספרא בחוקותי פרשה א סוף פרק א – עיסוק רב ואכילה לשובע

"והשיג לכם דיש את בציר", שתהו עסוקים בדיש עד שיגיע בציר, ובציר ישיג את זרע שתהו עסוקים בבציר עד שמגיע הזרע.² "ואכלתם לחמכם לשובע", אין צריך לומר שיהא אדם אוכל הרבה ושבוע, אלא אוכל קימעא והוא מתברך במעיו. כעניין שנאמר: "ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך" (שמות כג כה).³

מדרש תנחומא פרשת כי תשא סימן ג – אכילה קמעא ושינה מתוקה

"כי תשא את ראש בני ישראל", כך פתח רבי תנחומא בר אבא: "מתוקה שנת העובד אם מעט אם הרבה יאכל והשבוע לעשיר איננו מניח לו לישון" (קהלת ה יא). אמרו לו לשלמה: אילו אחר אמר הפסוק הזה, היינו שוחקין עליו! אתה שכתוב בך: "ויחכם מכל האדם" (מלכים א ה), תאמר "מתוקה שנת העובד אם מעט אם הרבה יאכל!" אין הדבר כך, שכל מי שהוא רעב, אכל קמעא שנתו מתנדדת ממנו. אכל הרבה, שנתו מתוקה. אמר להם: איני מדבר אלא בצדיקים ובעמלי תורה...⁴

מסכת בבא בתרא דף צא עמוד ב – בשבח הישן והישן נושן

תנו רבנן: ואכלתם מן התבואה ישן - בלא סלמנטון.⁵ מאי בלא סלמנטון? רב נחמן אמר: בלא רצינתא, ורב ששת אמר: בלא שדיפא.⁶ תניא כותיה דרב ששת, תניא כותיה דרב נחמן. תניא כותיה דרב נחמן: "ואכלתם... ישן" - יכול יהו ישראל מצפין לחדש מפני ישן שְׁפָלָה? תלמוד לומר: "עד בוא תבואתה" - עד שתבוא תבואה מאליה. תניא כותיה דרב ששת: "ואכלתם מן התבואה ישן" - יכול יהו ישראל מצפין לחדש מפני ישן שרע? תלמוד לומר: עד בוא תבואתה - עד שתבוא תבואה מאליה.⁷

¹ שהוא מסימני הברכה המובטחת "אם בחוקותי תלכו" ומשלים את השפע החקלאי שנזכר כבר חמישה פסוקים קודם: "והשיג לְכֶם דִּישׁ אֶת בְּצִיר וּבְצִיר יִשְׁיג אֶת זֶרַע וְאֶכְלַתֶּם לְחֶמְכֶם לְשֹׁבַע וְיִשְׁבַּתֶּם לְבָטַח בְּאֶרְצְכֶם". מה הרבותא לאכול דבר ישן?

² וכן דברי עמוס הנביא: "ונגש חורש בקצר וְדָרְךְ עֲנָבִים בְּמִשְׁךְ הַזֶּרַע" (עמוס ט יג): ראו רש"י שם: "ונגש חורש בקוצר - והשיג דיש את בציר ובציר ישיג את זרע (ויקרא כו), לא יספיקו לחרוש עד שיבוא הקציר ולא יספיקו לבצור עד שיבא עת הזרע". ונראה שעמוס מגדיל לעשות, יותר מהמובטח בתורה. ראו דברינו [וניגש חורש בקוצר](#) בהפסות פרשת קדושים. פסוקים אלה גם מחזקים לכאורה את שיטת ר' ישמעאל ששואף לשלב דרך ארץ עם העיסוק בתורה ולאכורה כנגד גישת ר' שמעון בר יוחאי בסוגיה ברכות לה ע"ב. אך זה נושא אחר עליו הארכנו לדון בדברינו [ואספת דגנך](#) בפרשת עקב.

³ ראו דברינו [וישבתם לבטח](#) בפרשה זו בשנה האחרת, שם כבר דרשנו במדרש ספרא זה. הפעם אנחנו בעסקי האכילה, שוודאי קשורה בשפע החקלאי, אבל היא מידה בפני עצמה, שאדם: "אוכל קימעא והוא מתברך במעיו". ראו גם רש"י על הפסוק: "ואכלתם לשבע - אף בתוך המעיים תהא בו ברכה". ובילקוט שמעוני פרשת בשלח רמז רס בדרשה על המן שהיה במידה קבועה עומר לגולגולת: "וכשהו באין לידי מדה נמצאו כולם שווים, שנאמר: וימודו בעומר וגו'. אמרו זה שאוכל כשיעור הזה, הרי זה בריא ומבורך. פחות מאן, מקולקל במעיים. יותר מכאן, הרי זה רעבתן". וראו עוד במגילת רות אחר כותלנו: "מן מה דכתיב ותאכל ותשבוע ותותר, אנו יודעין שברכה שורה בתוך מעיה של אותה צדקת" (ויקרא רבה לד ח). וגם במדרש זה הפלגנו בדברינו [ארבע שיטות בחסד](#) במגילת רות.

⁴ קפצנו לעניין צדדי. הקביעה של המדרש הקודם שאכילת קמעא היא הברכה הגדולה (דווקא בתקופות של שפע), מזכירה את הפסוק בקהלת ה יא: "מתוקה שנת העבד אם מעט ואם הרבה יאכל והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון". שהוא לכאורה אותו מוטיב. אבל המדרש לעיל חושב אחרת ותמה על שלמה: זו היא חכמתך הגדולה שלמה שאתה אומר שהפועל שהולך לישון כשהוא רעב, ערבה עליו שנתו והעשיר שאוכל כדבעי אינו ישן טוב? הלא הדברים הפוכים! על כורחך, ממשך המדרש, שלא מדובר כפשוטו של מקרא, אלא בעמל התורה (האכילה והעושר) ושכר חיי עולם הבא (השינה, רבה או מועטה). ראו המשך המדרש שם וכן במקבילה בקהלת רבה פרשה ה על הפסוק, הדנים בעשירי תורה ועניי תורה, תלמידיהם, שכרם ועוד. לעניינינו, אין שני המדרשים בהכרח סותרים. מדרש תנחומא והפסוק בקהלת הם 'בדרך הטבע'. אבל כאן, בברכה היעודה בפרשתנו, שפע האוכל יתבטא באיכות אף יותר מן הכמות, ומעט אוכל יספיק לעבודה ולמלאכה ביום ולשינה טובה בלילה. בין כך ובין כך, נראה שיש כאן מוסר בפרט לחברת השפע של ימינו. השפע אינו רק עובדה מטריאלית-פיסית, כי אם גם מצב רוחני-ערכי של האדם. האדם המסתפק במעט ומתברך במעיו, יוצר בכך שפע לעצמו ולדורות! ועד כאן בשביל צדדי זה שבינתים גם זכינו לדון בו בדברינו [מתוקה שנת העובד](#) בקהלת.

⁵ רש"י מסביר: "דסלמטון אין מניח לישן התבואה, אלא מרקיבה". בלי שהוא מסביר מילולית מה הוא בדיוק "סלמנטון". הגמרא מסבירה בהמשך, עניינית מה הוא סלמנטון. ולהלן נראה מילה זו גם במדרש ספרא. אבל [מילון ג'אסטר](#) מסביר שאדרבא, סלמנטון הוא סוג של חומר משמר (על בסיס מלח), והברכה היא שלא צריך חומרים משמרים. וכל המאיר עוד עינינו בעניין "סלמנטון" זה יבורך בכל מילי דמיטב ויזכה לאכול ישן נושן.

⁶ רצינתא, מסבירים המפרשים הוא רקב הנגרם ע"י תולעים האוכלות את התבואה ושדיפתא היא שדפון.

⁷ נראה שאין הבדל מהותי בין שתי הדרשות ושתיהן נשענות על כך שהתורה אומרת שיאכלו מהתבואה הישנה, עד שתבוא התבואה החדשה, בלי תקופת מחסור ביניהן. כשתגיע התבואה החדשה יאכלו ממנה, אבל לא בגלל שאין כבר מה לאכול. ויש לשים לב שכל הדרשה הזו היא לא על פרשתנו, אלא על פרשת בהר משבוע שעבר, ויקרא כה כ-כב: "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו: וצוית את ברכתי לְכֶם בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשַׂת אֶת הַתְּבוּאָה לְשֵׁלֶשׁ הַשָּׁנִים: וזרעתם את השנה השמינית

תנו רבנן: ואכלתם ישן נושן - מלמד שכל המיושן מחבירו הוי יפה מחבירו. ואין לי אלא דברים שדרך ליישן, דברים שאין דרך ליישן מנין? תלמוד לומר: ישן נושן מכל מקום.⁸ וישן מפני חדש תוציאו - מלמד שהיו אוצרות מלאין ישן וגרנות מלאין חדש, והיו ישראל אומרים: היאך נוציא זה מפני זה?⁹ אמר רב פפא: כל מילי עתיקא מעליא, לבר מתמרי ושיכרא והרסנא.¹⁰

ספרא אמור פרשה י סוף פרק יא – אכילה מהחדש

"עד הביאכם את קרבן אלהיכם" - זה העומר ... משקרב העומר מוצאים שוקי ירושלים מלא קמח קלי שלא ברצון חכמים דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: ברצון חכמים היו עושים. משקרב העומר הותר החדש מיד, והרחוקים מותרים מחצות היום ואילך ... אמר רבי יהודה: והלא מן התורה הוא אסור, שנאמר: "עד עצם היום הזה", מפני מה הרחוקים מותרים מחצות היום ולהלן? - מפני שהם יודעים שאין בית דין מתעצלים בו.¹¹

ויקרא רבה פרשה לה סימן י – החטא גורם

"ונתתי גשמיכם בעתם" - בלילי שבתות. מעשה בימי שמעון בן שטח ובימי שלמצי המלכה שהיו גשמים יורדים מלילי שבת ללילי שבת, עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני הזיתים ועדשים כדינרי זהב. וצברו מהם חכמים והניחום לדורות הבאים. כל כך למה? להודיע כמה החטא גורם.¹²

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) ויקרא פרשת בהר – ברכת שלוש השנים

כי תאמרו: מה נאכל. עתידים אתם לומר: מה נאכל? אם אין אנו זורעין, מה אנו אוספין? שנאמר: "הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו". "וצויתני את ברכתי לכם בשנה הששית" - לשביעית וליובל ולמוצאי יובל: "וזרעתם את השנה השמינית" - זו שמינית של אחר השמיטה. וכשהוא אומר שנה, זו תשיעית של אחר היובל.¹³ "ואכלתם

ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית עד בוא תבואתה תאכלו ישן". שלוש השנים של פרשת בהר והאכילה מהישן נושן של פרשתנו מתחברים יפה כפי שנראה גם בהמשך. העושר החקלאי הוא המאפשר לקיים את מצוות שמיטה ויובל כהלכתם. אפשר שעניין זה, בהפוך, שימש גם בין שאר הנימוקים להיתר מכירה בשביעית (אגרות הרא"ה תקנה) וצריך עיון.

⁸ נראה שהברכה ב"אם תשמעו" היא לא רק שפעת היבול החקלאי, אלא גם שכלול שיטות וטכניקות לשמירת המזון ואחסונו. ראו פירוש רשב"ם בגמרא שם על קטע זה: "דרכן ליישן - חטה ויין. אין דרכן ליישן - כגון מיני פירות שמרקבין. תלמוד לומר: ישן נושן מכל מקום - שנה הכתוב להודיע שבח ארץ ישראל, שאפילו אותן שאין דרכן ליישן, יתיישנו ויתקיימו".

⁹ ראו ספרא בחוקותי פרשה א פרק ג, שהוא ה"תנו רבנן" שהגמרא מביאה כאן: "ואכלתם ישן נושן, מלמד שכל המתיישן יפה מחבירו. נושן, אין לי אלא יין שדרכו לכן, מנין לרבות כל המתיישנים? תלמוד לומר: ישן נושן. וישן מפני חדש תוציאו, שיהו גרנות מליאות חדש והאוצרות מליאות ישן, ואתם מקפידים היאך נוציא ישן מפני חדש". ראו ביאור החפץ חיים על קטע זה של המדרש: "הוקשה להם, דנראה דהכתוב סותר סופו לראשו. דברישא אמר: ואכלתם ישן, משמע שהישן יפה מהחדש. והדר (חזר) ואמר: וישן מפני חדש תוציאו, דמשמע שהחדש יפה מן הישן. ולכן אמר דכוונת הכתוב לומר ואכלתם ישן שהוא היפה. ועם כל זה, ההכרח יכריחם שישן מפני חדש תוציאו. אע"פ שאתם מקפידים בזה, עם כל זה, להיות האוצרות יפות לחדש כדי שיתיישן בהם, תוציאו את מהם הישן בעל כורחכם". והרי לנו מחזור משולש: החדש נכנס ודוחף את הקיים להיות ישן. והישן (החדש) דוחף את הישן הקיים להיות ישן נושן". ובאמת אכלו את הישן נושן שהיה טעים מהחדש ומהישן ולא דאגו שהחדש או הישן יתקלקלו. ראו שוב פירוש רשב"ם בגמרא שם: "דמשמע הישן יאכלו ויניחו החדש להתיישן". ובפירוש רש"י בפרשתנו: "ואכלתם ישן נושן - הפירות יהיו משתמין וטובים להתיישן, שיהא ישן הנושן של שלש שנים יפה לאכול משל אשתקד: וישן מפני חדש תוציאו - שיהיו הגרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות ישן, וצריכים אתם לפנות האוצרות למקום אחר לתת החדש לתוכן". הכל על בסיס מדרש ספרא.

¹⁰ אגב הדרשה בדברים המתיישנים ונשמרים (וטעימים יותר), מובאת בסוף קביעתו 'המדעית' של רב פפא, בדרך ארץ של יום יום: הכל משובח יותר כשהוא ישן חוץ מתמרים, שיכר ודגים (קטנים). בפשטות, נראה שאמירה זו של רב פפא מתחברת לדרשת הספרא בקשר אסוציאטיבי וכשיטה לזכירה בע"פ. אבל באמת, היא יוצרת מעין "נפילה" מול המדרש, מול ברכת התורה המותנית ב"אם תשמעו", מה גם שהיא נאמרת ע"י דרשן בחוץ לארץ (בבל). ואולי אין להפליג מדי בעניין זה.

¹¹ נעצור מעט בישן ונפנה לחדש, הוא קרבן העומר שהיו מזדרזים להביאו בט"ז בניסן ועושים אותו בעסק רב והוא שמתיר את התבואה החדשה "בגבולין" או "במדינה" (את החדש במקדש מתיר קרבן שתי הלחם בחג השבועות). מקור זה ואחרים (ראו מקבילה מדיקת במשנה מנחות פרק י משנה ה) ממחיש את קוצר הרוח וההשתוקקות (הצורך ממש) להתחיל לאכול מהתבואה החדשה! איך מסתדר העומר עם ברכת "ואכלתם ישן נושן"? תאמר: זה - ההבטחה בפרשת השבוע, הוא האידיאל; וזה - העומר, הוא המציאות הארצית. והפעל ביניהם רק ממחיש עד כמה אנחנו רחוקים מהאידיאל. או תאמר: החדש וברכתו והישן וברכתו ושניהם משמשים בכתר אחד, ודברי הגמרא בבא בתרא לעיל: יכול יהו ישראל מצפין לחדש מפני ישן שפלה? תלמוד לומר: "עד בוא תבואתה" - עד שתבוא תבואה מאליה ... יכול יהו ישראל מצפין לחדש מפני ישן שרע? תלמוד לומר: עד בוא תבואתה - עד שתבוא תבואה מאליה". ואגב, מיום שחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי "שיהא יום הנף (טז בניסן) כולו אסור".

¹² אילו רק לא היינו חוטאים! ראו דברינו [גשמים בעתם](#) בפרשה זו. עוד על ריבוי הטובה ראו המדרשים באיכה רבה פרשה ג על הפסוק: "ונשיתי טובה". על רקע החורבן, מבינים כמה טוב ושפע היה קודם. ועל השפע לעתיד לבוא ראו שבת ל ע"ב. על ריבוי טובה מופלגת זו, שאולי רק דורות יחידים זכו ויזכו לה, היה רבי שומע ואומר: "לא ראינו טובה מימינו" (קהלת רבה א ב). נחזור לנושא שלנו.

¹³ שהיא מוצאי יובל ובה כבר ניתן לזרוע, אבל לא יהיה קציר ויאסר החדש עד פסח של אותה שנה.

מן התבואה ישן" - זו שנה תשיעית של אחר שמינית. "עד בוא תבואתה תאכלו ישן" - שתי פעמים: ישן זה¹⁴ - ישן נושן בן ג' שנים.¹⁵

משנת רבי אליעזר פרשה ה עמוד 100 – השפע נמשך עד חג האסיף

למה נקרא שמו ראשון?¹⁶ לפי שכתוב: "וחג האסיף בצאת השנה", יכול יהא דואג בו מפני היין שלא נשתייר אלא שמרים, מפני השמן שלא נשתייר אלא מגורגר? תלמוד לומר: ראשון, כתחילתו כד סופו. וכן הוא אומר: ואכלתם ישן נושן, שיהוא הגרנות מלאים ישן ואתם מקפידים היאך נמצא ישן מפני חדש.¹⁷

מדרש אגדה (בובר) ויקרא פרק כה – לפי כוחו ולפי כוחם

ראה, כשנותן הקב"ה לישראל, נותן דבר בלי קצבה; וכששואל מהם, אינו שואל כי אם מעט מן המעט ... כשהאיר להם לפי כוחו, שנאמר: והי הולך לפניו יומם בעמוד ענן וגוי (שמות יג כא), וכשביקש מהם לפי כוחם, שנאמר: ויקחו אליך שמן זית זך וגוי (שם כז כ). כשנתן להם את המן נתן להם כפי כוחו, וכששאל מהם לפי כוחם, שנאמר: ותן שמה מלא העומר מן וגוי (שם טז לג). כשנתן להם תבואה לפי כוחו, שנאמר: ואכלתם ישן נושן מפני חדש תוציאו (ויקרא כו י), וכששאל מהם לפי כוחם, שנאמר: וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן (שם כג י).¹⁸

כלי יקר ויקרא כו ט פרשת בחקתי -

והקימותי את בריתי אתכם. ואכלתם ישן נושן. ברית היו צריכין על התבואה של שנת השמיטה והיובל שלא תרקב כדרך שפירש רש"י על הברית של נח (בראשית ו יח), לכך נאמר: "ואכלתם ישן נושן", משתי שנים.¹⁹ ועל צד הרמז אמר, אף על פי שיקרה בזמן מן הזמנים שאכרות עמכם ברית חדשה, מכל מקום גם הברית הישן לא תופר אלא יהיה טפל והברית חדשה עיקר, וישן מפני החדש תוציאו. כמו שנאמר: "ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא מכל הארצות" (ירמיה כג ז - ח).²⁰ ואמרו חז"ל (ברכות יב ב) לא שתיעקר יציאת מצרים לגמרי, אלא יהיה טפל וקיבוץ גלויות עיקר.²¹ כי ניסי מצרים יהיו טפל אל הנסים הגדולים אשר יעשה ה' לעתיד כשיכרות ברית חדשה עם ישראל. ובה מיושב משמעות הכתוב שנראו

¹⁴ הישן השני.

¹⁵ ראו גם פירוש כלי יקר פרשת בחוקות ויקרא כו ט: "והקימותי את בריתי אתכם. ואכלתם ישן נושן. ברית היו צריכין על התבואה של שנת השמיטה והיובל שלא תרקב כדרך שפירש רש"י על הברית של נח (בראשית ו יח), לכך נאמר ואכלתם ישן נושן משתי שנים". מדרש לקח טוב חוזר ומסכם את הקשר שכבר הצבענו עליו בהערה 7 לעיל, בין הפסוק בפרשה שלנו ובין הפסוקים בפרשת בהר המבטיחים יבול לשלוש שנים: "וצייתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים: וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית עד בוא תבואתה תאכלו ישן" (ויקרא כה). ישן נושן הוא שלוש שנים. בכך נוצר חיבור ענייני בין פרשות בהר ובחוקות שברוב שנים נקראות במחובר. והשנה (תשע"ב) דווקא בחו"ל הן מחוברות ובארץ ישראל נפרדות, בשל שמיני של פסח שחל בשבת. ונחלקו רבותינו בדבר: מהם אומרים שכל זה משום שבני ארץ ישראל מכבדים את בני חו"ל וממתיינים בשבת זו שיצטרפו בני חו"ל חזרה לסדר הקריאה המשותף. ואחרים אומרים שאין בני ארץ ישראל אלא דואגים לעצמם, שלא תיטרף עליהם קריאת פרשיות התורה ביציאתם לחופשות הקיץ בחו"ל ובחזירתם. וצריך עיון גדול.

¹⁶ חג הסוכות, שכתוב, ויקרא כג מ: "ולקחתם לכם ביום הראשון וכו'". ראו הדרשות על "ביום הראשון בויקרא רבה פרשה ל. הרי לנו קשר של הנושא שלנו לא רק לפרשה, כי אם לחגים וללוח השנה. חג הסוכות נקרא חג האסיף שבו אוספים את תבואת השנה. אבל אולי איסוף זה אינו לברכה ומצביע על צורך חיוני משום שמלאי השנה שעברה נגמר וכלה הקמח מן הכד והשמן מן הצפחת (מלכים א יז יד ושם היה נס)? על השורש "אסף" כנגמר, ראו ירמיהו ח יג: "אסף אסיפם נאם ה' אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה". ראו שוב גמרא בבא בתרא צא ב לעיל: "יכול יהו ישראל מצפין לחדש מפני ישן שפלה?" אז איזה "אסיף" לפנינו, של שפע או של דוחק? בא המדרש ואומר שחג הסוכות נקרא גם ראשון, שפירושו שמצבו כעת בתחילתו, כבסוף איסוף היבול בשנה שעברה. והמקור לכך הוא הפסוק שלנו: "ואכלתם ישן נושן" (ולמרות שהוא רק בתנאי "והיה אם תשמעו").

¹⁸ אנו מצויים בימי ספירת העומר המבטאים את המתח החקלאי – יצליח יבול השנה, או שמה גם אם עלה יפה בחורף, ייפגע בתקופת המעבר של עונת השנה. ראו דברינו בפרשת אמור [מנחת אומר לעומר](#) וכן [בין פסח לעצרת, בין צינה לשרב עם תום הגשמים ותחילת השרבים](#) בפרשת אחרי מות, בהם הרחבנו במוטיב זה. מנחת העומר עשירית האיפה קמח שעורים היא מהמנחות הפשוטות ביותר שבמקרא ומסמלת את המעבר מהישן לחדש. מנחה זו היא "לפי כוחם" של בני האדם. והקב"ה יתן להם "לפי כוחו" שהיא ברכת האכילה מישן נושן.

¹⁹ כבר הזכרנו קטע זה של פירוש כלי יקר בהערה 15 לעיל, בחיבוריות של שתי הפרשות הקשר בין השפע חקלאי ומצוות שמיטה ויובל. ורש"י שהוא מזכיר כאן הוא על הפסוק בכניסת נח לתיבה ערב המבול: "והקימותי את בריתי אתך" שרש"י מסביר שם: "ברית היה צריך על הפירות שלא ירקבו ויתעפשו". אך אנו מעדיפים להתקשר אל הברית שלאחר המבול, ככתוב: "... ולא אסף עוד להכות את כל חי פאָשר עשיתי: עד כל ימי האָרץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבת" (בראשית ח כא-כב). ראו דברינו [זרע וקציר וקיץ וחורף לא ישבותו](#) בפרשת נח.

²⁰ ראו הפסוקים במדויק שם: "לכן הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים: כי אם חי ה' אשר העלה ואֶשֶׁר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם".

²¹ וכמדרש בהגדת פסח על יציאת מצרים שתיאמר גם בימות המשיח.

דבריו כסותרים זה את זה, שאמר: "ואכלתם ישן נושן" ואחר כך אמר: "וישן מפני חדש תוציא". כי "וישן" משמע שקודם שנעשה ישן נושן תוציא.²²

שבת שלום, חזק חזק ונתחזק²³

מחלקי המים

מים אחרונים 1: דרשתנו מלווה גם את תפילת מוצאי שבת. כל מי שאומר את פרק תהלים קמד: "לְדָוִד בְּרוּךְ ה' צוּרִי" לפני תפילת ערבית של מוצאי שבת, ישמח לעיין במדרש תהלים על מזמור קמה המגלה את הסוד של בנינו שהם כנטיעים ובנותינו שהן כזוויות מחוטבות היכל. הכל בא מאכילת הישן נושן: "לכך נאמר אשר בנינו כנטיעים מגודלים, גדלים והולכים כארזים, בנותינו כזוויות מחוטבות תבנית היכל, וכי צריכות להתקשט? ... מנין הם אוכלים? א"ל הקדוש ברוך הוא: מן האוצר, שכן כתיב אחריו מזונו מלאים מפיקים מזן אל זן, דכתיב ואכלתם ישן נושן (ויקרא כו י). לאכול מהישן נושן – ולאכול קמעא ולהתברך!

מים אחרונים 2: עוד על אכילה מועטה ומבורכת ועל בריאות בכלל, ראו נוטריקון (ראשי תיבות) של המילה בריאות המיוחס לרמב"ם: בולם רוגזו, ימעיט אוכלו וירבה תנועתו.

²² וחז"ל לא היססו לשים לפרש את דברי ישעיהו (נא ד): "כִּי תוֹרָה מֵאֵתִי תֵצֵא - אִמֵר רַבִּי אֲבִין בַּר כְּהֵנָא: אִמֵר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: תוֹרָה חֲדָשָׁה מֵאֵתִי תֵצֵא - חִידוּשׁ תוֹרָה מֵאֵתִי תֵצֵא" (ויקרא רבה פרשה יג). ראו שם שעתיד לבוא תבטל מצוות שחיטה! על כל אלה צריך לדרוש ולחקור בנפרד, ובינתיים, כל הרוצה לחבר פירוש כלי יקר ואלגורי זה עם אמרתו הידועה של הרב קוק: "החדש יתקדש והישן יתחדש", מוזמן לעשות כן ולחזק ולהתחזק בשילוב חדש וישן שהיא ללא ספק משימת דורנו.

²³ מקור הביטוי הוא במלחמת יואב ואבישי נגד ארם ובני עמון, שמואל ב פרק י פסוק יב: "חֲזַק וְנִתְחַזַּק בְּעַד עֲמֹנֹי וּבְעַד עַרְי אֱלֹהֵינוּ וְה' יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינֵינוּ". ובספרות המדרש, מצאנו חתימה זו בסוף מדרש ספרי דברים ובסוף פסיקתא דרב כהנא. ראו עוד בגמרא ברכות לב ע"ב: "תנו רבנן, ארבעה צריכין חיזוק ואלו הן: תורה, ומעשים טובים, תפילה ודרך ארץ. תורה ומעשים טובים, מנין? שנאמר: רק חזק ואמץ מאד לשמר ולעשות ככל התורה (יהושע א ז) ... תפילה מנין? – שנאמר: קוה אל ה' חזק ואמץ לבך וקוה אל ה' (תהלים כז יד); דרך ארץ מנין? – שנאמר: חזק ונתחזק בעד עמנו וגו'". ובאו על פסוק זה דברי רלב"ג: "חזק ונתחזק בעד עמנו - למדנו מזה שאין ראוי לסמוך על הנס, אבל ראוי שישתדל האדם בהצלחתו לפי מה שאפשר ואז יעזור השם יתברך. כי הש"י לא יחדש המופתים רק במקומות הכרחיים כמו שזכרנו פעמים רבות". וכשם שדרך ארץ קדמה לתורה (ויקרא רבה ט ג), אולי גם ה'חזק חזק ונתחזק' של דרך ארץ קודם ל'חזק חזק ונתחזק' של התורה. ועד כאן.